

Walter Kasper, *Erneuerung aus dem Ursprung. Theologie – Christologie – Eucharistie*, Ostfildern, Matthias Grünewald Verlag 2021, ss. 171

Kardynał Kasper, który w tym roku będzie obchodził dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin, mimo emerytury i zaawansowanego wieku pozostaje aktywny zarówno w teologii, jak i życiu Kościoła¹. Od 1960 roku, bo wtedy ukazał się jego pierwszy tekst, niemiecki teolog nie schodzi z teologicznej sceny, a jego książki cieszą się dużym zainteresowaniem. Niemieckie wydawnictwo Herder, podobnie jak w przypadku J. Ratzingera, postanowiło wydać wszystkie dzieła teologa z Tübingen – w sumie dziewięćnaście tomów. W Polsce, autor recenzowanej książki znany jest ze swoich trzech monografii: *Jezus Chrystus* (1983), *Bóg Jezusa Chrystusa* (1996) i *Kościół katolicki. Istota, rzeczywistość, posłannictwo* (2014). Większość teologicznej bibliografii niemieckiego kardynała pozostaje nieprzetłumaczona na język polski².

W ostatnim czasie na rynku wydawniczym pojawiła się kolejna książka Waltera Kaspera zatytułowana *Erneuerung aus dem Ursprung. Theologie – Christologie – Eucharistie*. Struktura tej książki jest przejrzysta i spójna, składa się z trzech części:

Rozdział I – *Tübinger Schule – Rang und Weite* (s. 11–57) – opisuje teologiczne korzenie autora. To katolicka szkoła w Tybindze, która od XIX wieku kieruje się trzema zasadami: eklezjalność, naukowość i krytyczna przynależność do współczesności. Pozostaje ona także dzisiaj inspiracją do uprawiania teologii. Jest przykładem twórczego i odważnego dialogu; promowania teologii opartej na Ewangelii i Tradycji oraz unikania skrajności, bo nie ma nic wspólnego – jak podkreśla Kasper – ani ze skostniałą neoscholastyką, ani nie jest skażona duchem powierzchownego liberalizmu, ale znajduje się w centrum teologii katolickiej. Szczególne znaczenie przypisuje autor historycznemu sposobowi myślenia, który teologia tybindzka przejęła po konfrontacji z niemieckim idealizmem. Historyczne rozumienie Objawienia i świata prowadzi do wniosku, że teologia nie może

¹ Wybrane najnowsze publikacje: *Corona-Virus als Unterbrechung – Abbruch und Aufbruch*, w: *Christsein und die Corona-Krise. Das Leben bezeugen in einer sterblichen Welt*, ed. W. Kasper, G. Augustine, Stuttgart 2020; W. Kasper, *Jesus Christus in der Welt von heute bezeugen*, IKaZ 50 (2021) 431–443; W. Kasper, *Mit Petrus Canisius zwischen den Zeiten. Erinnerung aus dem Ursprung als Erinnerung an die Zukunft*, „Praedicate Verbum” 126 (2021), s. 602–618; W. Kasper, *Prefazione: G. Sciacca. Nodi di una giustizia. Problemi aperti del diritto canonico*, Bologna 2022, s. 9–18.

² Aktualna i całościowa bibliografia: <https://www.kardinal-kasper-stiftung.de/de/kardinal-walter-kasper/veroeffentlichungen/>.

być zamkniętym, ponadczasowym traktatem, ale otwartym systemem będącym w nieustannym dialogu z obecnym czasem, konkretną epoką (s. 17). Przykładem jest tutaj podejście do nowożytności, które zdaniem Kaspera może mieć trzy stanowiska: dopasowanie, opór lub konstruktywną konfrontację. Historyczny sposób myślenia pozwala także odróżnić to, co zawsze obowiązuje w nauce kościelnej, od rzeczy zmiennych i historycznych, po to, aby to, co trwale obowiązujące, uczynić zrozumiałym dla człowieka żyjącego we współczesnym świecie. Teologia ma służyć Bogu i człowiekowi. Jej początkiem, środkiem i celem jest Bóg (*die Gottesfrage*), który najpełniej i ostatecznie objawił się w Jezusie. Chrystus jest dla Waltera Kaspera ostateczną definicją Boga, a także ostateczną definicją świata i człowieka (s. 49). Dlatego tylko będąc zakotwiczeni w Duchu Chrystusa, możemy jednocześnie być wierni naszemu pochodzeniu, naszej tożsamości, pozostając w obecnym otwartym strumieniu czasu, i być Kościołem w teraźniejszości historii, który jest zwróconym ku przyszłości (s. 57).

Rozdział II – *Jesus Christus in der Welt von heute bezeugen* (s. 59–98) – koncentruje się na chrystologii, która jest szczególnie ważna dla Kaspera. Autor wspomina, że od jego pierwszych kontaktów z tymi zagadnieniami upłynęło wiele wody w Tybrze. Obecny kryzys teologii i Kościoła łączy teolog z Tübingen bezpośrednio z kryzysem chrystologii. Znaczenie i zainteresowanie mogą mieć jedynie teologia i Kościół, które będą w stanie uczynić znaczącym i zrozumiałym dla współczesnego człowieka jedną i jedyną Nowiną o Jezusie Chrystusie (s. 60). Wcielenie dokonało się w historii i jest dziełem Boga. Chrystus nie tylko stał się człowiekiem (*ein Mensch*), ale stał się tym konkretnym człowiekiem (*ein konkreter Mensch*). Dlatego historyczne samoobjawienie się Boga nie jest wypowiedzią spekulatywną ani wynikiem mistycznego doświadczenia, jest wypowiedzią wiary na podstawie historycznego wydarzenia. W Jezusie i przez Jezusa miłość Boga obejmuje wszystkich ludzi, dlatego Kasper wykazuje niewystarczalność klasycznej metafizyki, proponując jednocześnie tzw. chrystologiczną ontologię miłości (*christologische Ontologie der Liebe*), która nie wychodzi od substancji, ale bazuje na relacji i osobie (s. 94). Pod koniec tej części autor wskazuje na potrzebę pneumatologii, a konkretnie chrystologii ukierunkowanej pneumatologicznie (*Pneuma-Chrystologie*), bo tylko w Duchu Świętym możliwe jest pełne poznanie głębi i szerokości Jezusa Chrystusa (s. 85–87). Wykazując relację chrystologii z eklezjologią, Kasper podkreśla, że misterium Kościoła polega na tym, aby przez Chrystusa w Duchu Świętym mieć przystęp do Ojca i w ten sposób stać się uczestnikiem boskiej natury. Tylko w Duchu Świętym Chrystus jest stale obecny w swoim Kościele i w świecie (s. 88).

Rozdział III – *Mysterium fidei* (s. 99–161) – podejmuje temat Eucharystii, która jest szczytem i źródłem życia chrześcijańskiego. Autor podkreśla potrzebę

nieustannej mistagogii oraz nowego odkrywania misterium Eucharystii. Kościół celebryje Eucharystię i żyje z Eucharystii. Powołując się na Tomasza z Akwinu, kardynał Kasper podkreśla, że właściwą i podstawową „rzeczą” (*res*) Eucharystii jest jedność Kościoła (s. 118). Używa mocnych słów, kiedy pisze, że Kościół nie celebryje siebie, ale sprawuje ofiarę Chrystusa i tylko celebryjąc ją jest Kościołem (s. 144). Eucharystia, która jest sakramentem jedności i węzłem miłości, paradoksalnie w historii Kościoła stała się i jest nadal przyczyną podziałów. Autor, przytaczając ekumeniczne pytania, podkreśla, że podstawowy problem w dialogach ekumenicznych polega na różnicy w rozumieniu Kościoła oraz samej Eucharystii – jej charakteru ofiary, pamiętki i uczty (s. 157). Ortodoksja prowadzi do ortopraksji, dlatego pełne, świadome i aktywne uczestnictwo nie może polegać na rozdzielaniu różnych czynności liturgicznych, ale odnosi się ono przede wszystkim do wewnętrznego rozumienia istoty Eucharystii, która polega na adoracji i uwielbienia Boga.

Recenzowana książka zawiera także indeks tekstów biblijnych, nazwisk, wykaz skrótów i krótką notkę o autorze. Brakuje natomiast bibliografii, co należy uznać za pewne niedociągnięcie i utrudnienie w krytycznej lekturze publikacji.

Szczególnością wartościologiczną rozważań Kaspera są: zrozumiały język, odwaga w podejmowaniu aktualnych problemów teologicznych oraz wierność Tradycji i jednoczesne otwarcie na dialog ze współczesnym światem. Jest to teologia oparta na stałym odwoływaniu się do Tradycji Kościoła, aby móc udzielać odpowiedzi na pytania, które stawia aktualna epoka. To szukanie i zachowywanie własnej tożsamości, które polega na nieustannym napięciu i drodze pośredniej pomiędzy fundamentalizmem a relatywizmem. W końcu autorowi nie idzie o innowację (*Neuerung*), lecz o odnowę (*Erneuerung*). Ma na myśli proces, który polega na nieustannym nawracaniu się, czyli powrocie do korzeni (*radix*).

Książka kardynała Kaspera potwierdza z jednej strony jego teologiczny geniusz, a z drugiej jest wymownym świadectwem wiernego trwania i kontynuowania tradycji katolickiej szkoły w Tübingen, którą można określić jako ortodoksję prowadzącą dialog. Jest swoistym streszczeniem i aktualizacją zagadnień, którymi autor zajmował się przez ponad sześćdziesiąt lat. Dlatego zasługuje na najwyższą rekomendację.

Publikacja *Erneuerung aus dem Ursprung. Theologie – Christologie – Eucharistie* to wartościowe i godne uwagi dzieło. Komentatorzy myśli teologicznej Waltera Kaspera znajdą w niej syntetyczny wykład tego, co autor podejmował w swoich licznych publikacjach. Natomiast czytelnicy, którzy nie spotkali się jeszcze z teologiczną myślą niemieckiego kardynała, będą mieli okazję, aby poznać jego sposób rozumienia teologii, Boga i Kościoła.

ks. Tomasz Kornek